

El ball de les coques

Ara ja fa molts anys que no es balla, però antigament al nostre poble el dia de la Festa Major, per Sant Bartomeu, es ballava una dansa típica anomenada **ball de les coques**. La dansa prenia aquest nom per les coques, de forma rodona elaborades amb ametlles i mel com els torronets, que n'eren l'element distintiu. Popularment aquesta dansa era coneguda com el **ball del violí** perquè es tocava amb aquest instrument.

Aquest ball era una de les diferents versions de la jota catalana. S'assemblava a la majoria de balls de coques propis d'altres comarques catalanes com les que es ballaven a l'ermita de la Mare de Déu de l'Abellera de Prades per Sant Pere, a Cervera per Sant Magí, a Mora d'Ebre el 29 d'agost per la Festa Major, a Sant Llorenç de Morunys a l'aplec de l'ermita de la Mare de Déu del Castell, o molts d'altres.

balls, dels quals només en podia ballar tres. L'entrada de la dansa es feia amb el violí, que acompanyava les cançons que cantava el concessionari del ball lloant i ressaltant les qualitats de la noia perquè en pogués treure més diners. Després de la tongada dels tres balls primers, la música del violí s'aturava i la balladora es quedava al mig de la plaça mentre era subhastada a un altre ballador

Il·lustració i melodia del ball de les coques que es ballava a Vilanova d'Alpicat i que es recull al Costumari Català de Joan Amades

Però el fet més curiós d'aquesta dansa és la subhasta de les dones. Si ho analitzem de forma detallada, s'entén que, per un curt

període de temps, les dones passaven a ser de propietat municipal i, mitjançant el que tenia la llicència del ball, eren venudes, a la plaça i davant els veïns, com si fossin una mercaderia, al xicot que més diners n'oferia i es veien obligades a ballar sense negar-s'hi encara que el ballador no fos del seu gust.

Amb els anys s'ha demostrat que la dona ha estat poc valorada i en alguns casos reduïda a un estat d'inferioritat, de supeditació o cessació dels seus drets en molts aspectes de la vida. Aquesta concepció que es tenia de la dona queda reflectida en aquest ball encara que es volgués

dissimular i disfressar darrere de la música i la dansa.

El ball del violí, de Vilanova d'Alpicat, al Pla de Lleida. Recollit per l'autor.
Transcripció musical del mestre J. Tomàs.

L'Ajuntament era qui organitzava el ball, que tenia lloc a la plaça davant de la casa del capellà, però el donava en concessió a qui en pagava més. El qui el comprava i en tenia la concessió feia fer les coques i les posava a la venda. Qui volia ballar havia de comprar-ne i a aquell que en donava més se li permetia escollir la balladora i si

que havia de pagar per poder ballar els altres tres balls que quedaven.

Des del punt de vista religiós, sembla que els balls de coques eren restes d'antigues cerimònies religioses que tenien en el blat, ja fos elaborat com a pa o coques de forma circular, un sentit de comunió i un significat de cosa sagrada.

Alba Roure i Gilart

Pestes, guerres i bandolers (Segles XV-XVII)

Amb el segle XV, Vilanova d'Alpicat entrarà en un cicle de desestabilització que s'allargarà fins a començament del segle XVIII: guerres, malalties, delinqüència i crisis econòmiques se succeiran una darrere l'altra.

Les darreries del segle XIV foren temps difícils, de crisis agràries, plagues i, com no, la temuda malaltia de l'edat mitjana, la pesta, que arribà a les nostres terres després d'estendre's per tot Europa (les principals onades que afectaren Lleida foren els anys 1348 i 1380). Podem veure els efectes que aquesta malaltia provocà a Vilanova d'Alpicat si comparem la població de diversos anys: mentre que l'any 1378 hi havia 70 focs o llars a la població, uns anys després, en el 1413, només n'hi havia 37.

El segle XV s'inicià amb les disputes pel tron aragonès i les mobilitzacions per reduir al comte d'Urgell, que s'havia revoltat. El nostre poble hagué d'aportar 15 mesures de gra per alimentar les tropes que assetjaven El comte Jaume a Balaguer. Però la crisi més important del segle es produí en el 1440 i fou una veritable guerra civil entre els partidaris i els detractors del rei Joan II. Lleida fou assetjada i els seus voltants foren escenaris de cruentes batalles. Vilanova d'Alpicat fou destruïda i despoblada tal i com se'ns informa en una visita pastoral a la població l'any 1469.

Aquests fets es repetiran al llarg dels propers segles. La proximitat a Lleida farà que la nostra població sofreixi els avatars de la guerra en ser escenari de batalles, però, alhora, aquesta proximitat servirà als nostres avantpassats per buscar refugi dins els murs de la capital (no oblidem que érem

considerats un carrer més de Lleida).

Una de les conseqüències de la guerra civil fou l'aparició d'un fenomen social molt intens, el bandolerisme, que enfrontà dos grups socials, els nyerros i els cadells. Les autoritats foren incapaces de controlar el conflicte, que els superà àmpliament.

Grups d'homes armats anaven i venien, saquejant, segrestant, robant o venjant la mort d'algun dels seus.

Vilanova d'Alpicat sofrí i participà en aquests conflictes. En el 1588 fou atacada per uns bandolers, que després de saquejar i robar tot el que trobaren, varen assassinar el veí de la població Miquel Moyet. Dos anys després, en el 1590, hi hagué dues noves incursions, on es segrestaren diverses persones i es demanà per elles elevats rescats. Però també alguns alpicatins es convertiren en bandolers (potser com a revenja o com a sortida a una situació de penúries) i així, en el 1589, entre els bandolers que assaltaren uns homes a prop d'Alguaire s'identificaren dos veïns de Vilanova d'Alpicat, i en un altre assalt al nostre poble els veïns reconegueren un conciudadà.

La Paeria (l'autoritat més important a les nostres terres) veient-se totalment desbordada i desprotegida per les autoritats superiors, adoptà algunes mesures de força, com la creació d'un sometent, per perseguir els bandolers. Reclutaren joves de Lleida i dels pobles de contribució, entre ells dos alpicatins. Els veïns del nostre poble acabaren adoptant mesures de protecció i en el 1605 acordaren tancar el poble amb portes amb clau i fer tanques més altes per evitar l'entrada de mala gent. Aquesta iniciativa va rebre el vistiplau dels paers.

Les darreres cuejades del bandolerisme es donaran a començament del segle XVII, però no hi haurà gaire temps per recuperar el poble, ja que en el 1640 esclatà un nou conflicte, la Guerra dels Segadors, que serà la que afectarà més a Vilanova d'Alpicat en tota la

seua història. Els orígens els hem de cercar en el malestar que provocaren els terços castellans en la seua estada a Catalunya, on recordem que es vivia un període de crisi. Un cop esclatada la revolta popular, Lleida serà assetjada diversos cops pels diferents contendents. Els altiplans de la Cerdera quedaran plens de soldats, els habitants de la vila fugiran, el poble serà destruït i els seus camps arrasats. Durant diversos anys Vilanova d'Alpicat romandrà deserta.

La represa no fou gens fàcil. Per aconseguir aixecar el poble els alpicatins s'hauran d'endeutar força i així, després d'un intent fallit, firmaren una concòrda en el 1668 amb els seus creditors, que va permetre reconstruir el poble. D'aquesta fita ens ha quedat, en record, el nom del carrer de la Concòrda.

Una altra conseqüència de la guerra fou la important renovació de famílies, doncs a final del segle XVII apareixen per primer cop a la nostra vila els cognoms: Cerés, Esquer, Verger o Blasi.

El darrer terç de segle fou un interludi en la història de Catalunya i d'Alpicat. Malgrat que hi hagué aquest canvi poblacional, les institucions continuaren essent les mateixes. La crisi a Catalunya s'havia tancat en fals. Els nous vents de l'absolutisme corrien per Europa. La mort de Carles II sense hereu provocà la Guerra de Successió, que en el 1710 arribà a les nostres terres. Lleida serà de nou assetjada. Això comportà, com no, la despoblació de Vilanova d'Alpicat. La història, malauradament, es repetirà un altre cop, però aquesta vegada la reconstrucció fou diferent.

Fabià Corretgé Blasi

